

СЛОВО В СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

УДК 811.161.2

НЕОЛОГІЯ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА В КОНТЕКСТІ СЛОВОТВОРЧОЇ ПРАКТИКИ ПОЕТІВ 20–30-Х РР. ХХ СТ.**Вокальчук Г. М.**

Проаналізовано особливості словесної креативної діяльності лідера українського футуризму Михайля Семенка в порівнянні з неологічною практикою поетів 20–30-х рр. ХХ ст. Описано репрезентативні лексико-семантичні групи авторських іменникових новотворів, здійснено частотний аналіз інновацій за частинимовною належністю, з'ясовано основні причини їх творення.

Ключові слова: авторський лексичний новотвір, інновація, українська поезія 20–30-х рр. ХХ ст., український футуризм, Михайль Семенко.

В статье проанализированы особенности словесной креативной деятельности лидера украинского футуризма Михайля Семенко в сравнении с неологией поэтов 20–30-х гг. ХХ в. Описаны репрезентативные лексико-семантические группы авторских имен существительных, произведен частотный анализ инноваций по частеречной принадлежности, определены основные причины появления новообразований.

Ключевые слова: авторское лексическое новообразование, инновация, украинская поэзия 20–30-х гг. ХХ в., украинский футуризм, Михайль Семенко.

The peculiarities of word creative activity of the Ukrainian futurism leader Myhail' Semenko is analyzed in comparison with neological practice of poets of 20–30th of XX century. Representative lexical-semantic groups of the author's nouns are described, a frequency analysis of innovations with respect of speech is accomplished, the main reasons for their creation are explicated.

Key words: author's lexical new-formation, innovation, Ukrainian poetry of 20–30th XX century, Ukrainian futurism, Myhail' Semenko.

2012 р. українська громадськість відзначала 120-річчя від дня народження і 75-річчя від дня трагічної загибелі лідера вітчизняного футуризму, “поета беззразковості” Михайля Семенка. Креативна словесна діяльність українських футуристів 20–30-х рр. ХХ ст. загалом і життєвий та творчий шлях Михайля Семенка зокрема вивчалися дослідниками 20–30-х рр. і нашими сучасниками в літературознавчому й історико-літературному аспектах (праці М. Вороного, П. Филиповича, М. Якубського, Є. Адельгейма, М. Жулинського, М. Сулими, Ю. Коваліва, М. Неврлого, О. Ільницького, Л. Дрофань, Г. Черниш, В. Пахаренка, В. Моренця, С. Жадана, І. Гончар та ін.), а також і з мовознавчого погляду (дослідження Л. А. Лисиченко, Т. В. Скорбач, Л. О. Ставицької, Д. В. Мазурик, Л. С. Козловської, І. М. Браїлка та ін.). Власні погляди на Семенка-словотворця авторка виклала в серії статей та монографіях [9].

Метою статті є окреслення основних напрямів експериментаторської діяльності М. Семенка на тлі словотворчої практики поетів 20–30-х рр. минулого століття. Основним матеріалом дослідження слугували іменникові авторські лексичні новотвори (АЛН), зафіксовані в поетичних текстах М. Семенка та інших футуристів, зокрема російських, які мали певний вплив на формування в лідера українського футуризму мовно-естетичної системи вартостей у його мовно-літературній творчості.

Словесне новаторство М. Семенка різнопланове, але водночас і різновартісне. Поезія цього автора все ще вимагає нового прочитання, осмислення й об'єктивної оцінки. Багато в чому М. Семенко, як і його сучасник російський поет-новатор В. Хлебников, випередив свій час, висвітливши привабливі перспективи розвитку поезії й продемонструвавши творче використання її “будівельного

матеріалу” – мови. Свідоме відхилення від віршових канонів, образно-асоціативних стереотипів, від тогочасних мовних норм стало творчим *credo* М. Семенка, невід’ємною ознакою його ідіостилію. Поет не лише прагнув писати й писав по-новому – у футуристських маніфестах, літературно-критичних статтях, поетичних творах він декларував це право митця як життєву необхідність в умовах розвитку нового мистецтва, напр.: *Я хочу кожен день / все слів нових...* (Я хочу. 12.III.1914); *Я – нічий, поет світових слів* (Патагонія. 1917); *Мій девіз – несталість і несподіваність; Я остроїв поезію в стрій, / ні разу не надіваний* (Я іду. 1919); ... *Я – беззразковості поет* (Поет. 1919) та ін.

Унікальне для української поезії словесне експериментаторство М. Семенка правило не лише за зразок оновлення лексичних засобів, а й виконувало роль потужного психолінгвального стимулу до мовотворчості (і “словоконструювання” зокрема) для однострумків поета – Гео Шкурупія, О. Слісаренка, В. Десняка, М. Терещенка, В. Вера, А. Чужого, М. Бажана та ін. – і його літературних опонентів.

Оцінюючи роль російських футуристів у розбудові мови (на Семенкових віршах кверо-футуристичного періоду помітно позначився вплив раннього І. Сєвєрянїна, В. Маяковського, О. Гуро [10, с. 169; 22, с. 289]) Г. Винокур зазначив, що футуристи перші свідомо взяли до мовного винайдення, показали шлях лінгвістичної інженерії, виявили напрям, у якому взагалі можлива мовна інженерія, показали, як принципи мовної роботи поетів можуть бути осмислені в побуті [2, с. 18, 20]. Сказане повною мірою стосується й Семенкових словопошуків. Проте колосальна робота поета в галузі ІАН довго не була об’єктивно оцінена ні літературними критиками (див. огляд праць у: [12, с. 17–31]), ні мовознавцями. Зазвичай словесні експерименти М. Семенка засуджувалися [1, с. 32; 17; 21, с. 25, 44–47 та ін.].

Через відомі історико-політичні причини вагомий мовно-естетичний шар літератури “розстріляного відродження” впродовж тривалого часу залишався недослідженим [19, с. 1]. Це стосується не лише українського футуризму: належно не вивченим футуризм як історико-культурне явище досі залишається в російському, польському мовно-літературному просторі [15, с. 131–177; 14, с. 15].

У поетичному лексиконі М. Семенка широко представлені одиниці оказіонально-предметної номінації, зокрема абстрактні іменники, детальний аналіз яких уможливив виокремлення характерних ЛСГ АЛН (з погляду їхньої конкретної семантики та з урахуванням специфіки функціонування у контексті), напр.: 1. Назви фізіологічного стану об’єкта: *заснулість, знеможеність*. 2. Назви стану навколишнього середовища: *безхвиля, безтіння, наваленість, затопленість, зимність, водотїнь*. 3. Назви внутрішніх властивостей об’єкта: *рвецтво, зоставленість, зойкність, похмур’я, епошність*. 4. Назви звукових явищ: *зітх, дзвінкакорд, сик, торохк* тощо.

Новотвори М. Семенка характеризуються різним ступенем експресивності. Частина з них є неекспресивними одиницями, напр.: *блук, голість* тощо, інші ж (*лютобїль, екстазекспресія* та ін.) є визначальними високоекспресивними одиницями індивідуальної мовноестетичної системи М. Семенка. Повною мірою семантичне навантаження таких АЛН розкривається у контексті. Наприклад, АЛН *любїль* використаний для позначення особливого психоемоційного стану особи: *Тиждень назад – вчора / І сьогодні – кохання бїль / І сьогодні – передчуття хоре / Завтрього тижня любїль* (Кохання. 1921). АЛН завершує не лише строфу, а й вірш, чим привертає особливу увагу читача, оскільки перебуває в інтонаційно сильній позиції [11]. Важливу роль у розкритті значення АЛН відіграє рима *бїль – любїль*. АЛН утворено контамінацією – міжслівним накладанням. Формальна новизна АЛН зумовлена семантичним аспектом: автор прагнув по-новому позначити почуття закоханої людини, яке ліричний герой сприймає як своєрідний сплав любові й болю. Аналогічний АЛН засвідчений у поетичних лексиконах В. Каменського (“*Губы любилью спаял*”, 1918 р.), В. Хлебникова (“*Разлюбил любиль занелюбил любища...*”) [Цит. за: 14, с. 67–68]. Питання про те, чи М. Семенко самостійно створив АЛН *любїль*, а чи ж використав його як своєрідний цитатний прийом, вимагає спеціального дослідження.

Плідними були експерименти М. Семенка у створенні *найменувань дій, процесів, руху*, і це не випадково: у літературній творчості футуристів естетична засада динамізму була провідною. Програмні настанови кверо-футуризму своєрідно втілювалися в АЛН *життерух, бігорух, рухобіг, рухливобіг* (у семантичній структурі

АЛН наявні інтегровальні семи *рух, біє*). Зазначені АЛН автор розташовує поряд у контексті вірша “Місто” (1914). Шляхом повтору звукових комплексів *рух, біє* увиразнюється зв'язок між звучанням і значенням АЛН, завдяки чому досягається акцентування уваги читача на семантиці інновацій: *візники – люди / трамваї – люди / автомобілібілі / бігорух рухобіги / рухливобіги...* Повторення однокоренових слів посилює уявлення про динамічність міського життя. У 1918 р. АЛН *рухобіє(и)* поет використав удруге (уже в іншому вірші “Місто”). На наш погляд, це свідчить про те, що автор був переконаний у “життєздатності” створеного ним слова: *Вилискують плити, хрустять рухобіги шин...*

Кореневі морфеми *рух-* і *хут(к)-* (від *хуткий* у значенні *швидкий*) наявні також у прикметникових оказіональних композитах: *хуткоплинний, хуткоплижний, хуткорухий, безрухий, чорнорухий, квапливо-безрухий, нерухомо-м'який*; в іменниках: *руходівчина, рухотінь*; у дієслові *безрушити* та прислівникові *безрухо*. Отже, засади динамізму, сповідувані футуристами, частково втілювалися в АЛН цілком визначеної семантики.

Високим ступенем новизни відзначаються АЛН – назви вигаданих хвороб. Так, АЛН *зоендропія* створено за аналогією до складних слів іншомовного походження з компонентом *...тропія* (від грецького *τροπή* – “поворот, зміна, напрям” – *ізотропія, філантропія* та ін. Назву хвороби автори утворили від власного (теж вигаданого) імені *Зозе* (від *Жозефіна* [20]), а причини й симптоми цієї “хвороби” розкриваються в контексті, де одноструктурні АЛН обігруються, чим досягається гумористично-саркастичний ефект: *Зозендропія? / Це така суспільна хвороба, / що хоч кого / угробить. / Але хворіють на неї / ті, / що плетуться в самому / хвості /... / ... Зозендропія – / це українська ефіопія...; Це була чиста якась / остовпія, / а по-науковому – / Зозендропія.*

Варто зазначити, що *зоендропія* – не власний новотвір М. Семенка, а акцентуаційна модифікація новотвору Е. Стріхи, чюю поему “*Зозендропія*” спародіював М. Семенко. Тлумачення значення цього АЛН знаходимо в одному з листів Е. Стріхи до М. Семенка: “Семенко не розуміє, що таке *зоендропія*. Йому здається, що є це або якась страшна хвороба, або *окропія*, або *українська ефіопія*. Ні, дорогий товаришу, занехайте позадницькі думки: *зоендропія* – означає: *українська ліфіопія* [Від ЛІФ (Лівий фронт мистецтв) – радянське літературно-художнє угруповання, що діяло у 1922–1929 рр. у Москві, Одесі та інших містах. – Г. В.]. Український футуризм до Едварда Стріхи пройшов три етапи... Після третього етапу – конструктивізму – повинен наступити четвертий етап – *зоендропізм*” [20, с. 93–94]. У зв'язку з цим порівняймо аналізований АЛН з іншими контамінованими АЛН Е. Стріхи: *Зозедвардопія* [20, с. 81] – від *Зозе* + (*Е*)двард + *-(тр)опія*.

У творі “Незрозуміло, кривдно, але – факт!” (1928) М. Семенко різко засуджує некомпетентне укладання бібліографії. Твір, написаний “на злобу дня”, нічим, окрім АЛН, не вражає. Слово-зразок *бібліографія* автор розміщує у контексті поряд із АЛН, що дає можливість відразу збагнути принцип творення останніх: *Досить незнайкографії! / Досить ліньографії! / Досить заплющочіграфії! / Досить зневагографії! / Досить неурографії! / Досить пасікографії! / Досить повітографії! / Досить кумографії! / Досить рукомахографії! / Ми ПРОТИ крохоборної – кучої – безобрійної безфундаментальної, безтемпераментної бібліографії!*

Нанизування однокоренових АЛН певного лексико-семантичного поля акцентує увагу адресата на негативних явищах радянської науки (суб'єктивізмові, тенденційності), із якими, на думку автора, необхідно боротися. АЛН поповнюють словотвірне гніздо, у якому вихідним є узуальне слово *бібліографія*, що не має синонімів у загальноживаній мові (в усякому разі, в ССУМ-01-1 вони не наводяться). М. Семенко продемонстрував, як АЛН виконують текстотвірну функцію завдяки своїй словотвірній системності (у межах контексту об'єднуються слова – АЛН і узуальне – з однаковими кореновими морфемами [13, с. 14]) та лексичній системності – певного виду взаємодії лексичних одиниць в умовах поетичного контексту. Розгортання словотвірного гнізда всередині тексту є ефективним прийомом забезпечення структурної цілісності тексту [16, с. 28].

У поетичному лексиконі М. Семенка широко представлені АЛН, що належать до лексико-граматичного розряду конкретних іменників. Виокремлено, зокрема, такі ЛСГ АЛН: 1) назви осіб: *русодівчина, руходівчина, струнокдівчина, теплодівчина,*

жупаносвітка, русопанна, сіпун, метрономник, вузьколобець, однодnevка, обчикувач, назадник, розбещеник, руйнуї, пролеттурист, класократ, езопик, юрвіановмеженко, панночка-спеціалістка та ін.; 2) назви істот: атлантизавр, велетень-спрут; 3) назви частин тіла: русокоса, війниця; 4) назви рослин і їх частин: біловіта, молодокущ, пахучососна, бутонка, шепочучолист; 5) назви засобів пересування: автомобілібілі, човнітрило, бронпотяг, мототрамвай; 6) назви елементів ландшафту: струмкоскеля, дніпрокруча, влаговище; 7) назви водного простору: бурхливоморе, сіроморе, зловісноріченька; 8) назви часових відрізків: рожесутінок, тихоніченька, рапт "момент"; 9) назви явищ природи: білохуга, експресовітер, димотуман, брудосніг, рухотінь; 10) назви споруд, приміщень: Атлант-ель-стан, Ніл-ель-стан, фантазоцирк, редкімната, коридор-вуличка; 11) назви витворів інтелектуальної діяльності: поезопісня, поезофільм, еротеза, ревшут-поема, радіодумка, радіоспів; 12) географічні назви, поняття: одеска (від Одеса), мечка (від Мекка), Радсубтропіка.

За семантичними характеристиками АЛН із загальним значенням предметності неоднорідні. Найчисленнішу ЛСГ формують назви осіб, частина з яких поповнює синонімічний ряд назв осіб за професійною (письменницькою) діяльністю: поетеня, хвильовушка, хвильовенко, райкритик, райпоетик; пор. також АЛН, використані в одному з футуристських видань (правопис збережено; підкреслення наше): *Наплодилось в Москві через-чур багацько поетів, поетес, поетиків, поетинят, поетисенят...* [18, с. 45].

Власними назвами об'єктів є АЛН *Атлант-ель-стан* і *Ніл-ель-стан*. У контексті ці АЛН римуються між собою, а їхні частини (-ель-стан), своєю чергою, є римами до мовного неологізму *Дніпрельстан*: *Так не вмирає життя. / Так ми ідем у вічність. / Атлант-ель-стан, / Ніл-ель-стан – / змінєє наш / Дніпр-ель-стан.* (Мій рейд у вічність. 1928). М. Семенко пропонує дефісне написання АЛН (як і вихідного узуального слова), що увиразнює структуру й значення дериватів. Синонімічними з узуальною номінацією є АЛН інших поетів 20–30-х рр., пор.: *Сонце, встань! / Над поля, над луги /.../ Прошуми в береги – / Сонцестан!* (П. Усенко); *...Ельстан у майбутнє спорудює вріс* (Л. Дмитерко); *... Електрополь з-над Дніпра / Несе енергію Стамбулу* (В. Поліщук).

Несподіваними в семантичному плані є АЛН, утворені за допомогою демінутивного суфікса -к- від власних географічних назв, що не є характерним для узуального словотвору: *одеска, мечка*. Якщо значення першого АЛН зрозуміле без контексту, то семантика другого є дещо затемненою, через що автор використовує прийом текстового роз'яснення походження АЛН: *Ви /.../ боїтеся за таємниці / своєї маленької мечки (від слова – Мекка)* (Одвертий лист до Леся Курбаса. 1928). Загалом для остаточного з'ясування значення АЛН необхідна обізнаність читача з історико-культурним контекстом 20-х рр., зокрема з особливостями творчої манери Л. Курбаса, специфікою діяльності його театру.

У поетичному лексиконі М. Семенка наявні АЛН на позначення витворів інтелектуальної діяльності: *поезопісня* і *пезофільм*. Основна функція АЛН – номінативна, оскільки вони служать назвами нових синтетичних жанрів мистецтва, широко пропагованих футуристами (пор. у В. Каменського: *Из жизни создал я поэмию* (1918 р.) [14, с. 90]).

АЛН М. Семенка *рев-фут-поема* є назвою нового поетичного жанру – революційної футуристської поеми. Що ж до АЛН *еротеза*, то її поява зумовлена впливом словотворчої практики І. Северяніна [13], пор.: *Я пел бессмертные поэзы...* (Крымская трагикомедия. 1914); *Не странны ли поэзовечера...* (Поэза последней надежды. 1917) – і у М. Семенка: *Я покохав свої поези / свої срібляні пісні / безумно знойні еротези / і привиди в блакитнім сні* (Поэза екстазу. 1915).

Особливий ліризм притаманний АЛН *жертвопісня*: *... одгули жертвопісні / Чумака* (Зозендропія. 1928). АЛН мотивований також історичним контекстом: Чумак зі своїм "Заспівом" став жертвою соціальної стихії – війни, тому, логічно, його пісні – це *жертвопісні*.

Оригінальними у 20–30-ті рр. були АЛН М. Семенка *радіоспів, радіодумка* та *радіо-поема* (іменник *радіо* був на той час власне мовним неологізмом, як і *радіо-хвиля*, котрий поет пише через дефіс: *радіо-хвиля*). Творення складних АЛН із компонентом *радіо* було дуже поширеним у мові поезії аналізованого періоду, пор.:

... у хвилях шумного радіо-дня – / майбутність радісна твоя! (М. Дніпрович); Гей, за обрєм радіодні... (В. Сосюра); Пливе радіодзвін / з антен в радгоспні вежі... (М. Мороз); Рупор мій – / радіо-листок (Г. Вакар); ... Квітне радіо-любов / в серденьку мойому (П. Голота); ... Хвилі – радіонестями – / Б'ють... (М. Сайко) та ін. Надзвичайно продуктивним у творенні АЛН із компонентом радіо виявився Е. Стріха: Це – / радіо-барабан / нас веде...; Кожній новій радіостанції / я присвячую нову радіотезу, / новим працівникам – нову радіорадість; Чи, / читачі, й ви / вирячите баньки / на мою радіопоезію...; А мої радіозвуки / будуть / в такт / так / собі грюкають...; ... мені легко писати радіотези та радіопрозу; Посилаю радіотези і радіостатті; ...“Нова Генерація” почала друкувати мої знамениті радіотвори...; .. я надрукував в “Новій Генерації” радіопародезу на Коляду...; ... регочить від моїх радіотез! / Танцюйте! / Танцюйте! / Але: / виключно радіогопакез!; З радіопривітом Едвард Стріха.

Позначаючи нову реалію, з якою в 20–30-ті рр. асоціювались уявлення про соціальний і технічний прогрес, компонент радіо активно використовувався у процесі творення не лише власне мовних неологізмів, але й авторських, у яких часто входив до складу композитів, поєднуючись із абсолютно не поєднуваними з погляду узуального словотвору й семантики кореневими морфемами.

Мають місце в М. Семенка одиничні АЛН з лексико-граматичним значенням збірності: легокрилля, крилля (пор. у І. Сєверяніна: раскрылие, воскрылие). Перший АЛН, засвідчений у поезії “Примари снів” 1915 р., уживається в переносному значенні – синій присмерк легокрилля, а другий (з вірша “Зелена долина” 1917 р.) є прямою номінацією і використаний замість множинної форми іменника крило з метою посилення експресивності контексту: Хутко вечір, повертаються з моря / крильями мелють тремтять качки. Зауважимо, що автор використав оказіональну плюративну словоформу оказіонального ж слова зі збірним значенням: крилля – крильями. Показово, що поети наступних поколінь, а також деякі сучасники М. Семенка певним чином “апробували” його АЛН. Про що свідчить: 1) пряма цитата Семенкових АЛН (напр.: Хай несе нас легокрилля / вгору... (П. Тичина, 1946 р.); ... при істочах, що з огню – / повіваючи в три пари крилля, / зором нас не проминуть (В. Барка, 1979 р.); 2) “творчий перегук” спільнокоренових АЛН інших поетів із раніше створеними Семенковими: Чорнокрилля на голуби й сонце... (П. Тичина, 1917 р.); Яке бистрокрилля (П. Тичина); ... Все, що росло / В криках безкрилля... (Юрій Клен, 1938 р.; пор. з узуальним безкрилість); Звіздослови-літа, верніться додому, / На дива й сизокрилля мені, молодому (А. Малишко); Стокриллям пташат / срібний голос дзвенить (Ір. Калинець); Як прохопитись чорнокриллям / під сонцем божевільно-білим? (В. Стус, 1963 р.); І многокрилля поколінь / В однім озоренім іменні (М. Вінграновський); ... Потім хустину руками / На два кінці світу розводить – з / Терновим отим чорнокриллям / Із розуму в безум заводить! (І. Драч, 1981 р.); Шестикрилля горличинок... (В. Барка, 1981 р.) ... бажаю кожному двокрилля (М. Сингаївський). Отже, М. Семенко цілеспрямовано апробував семантичну й словотвірну “життєздатність” окремих АЛН у різних контекстуальних оточеннях, а найбільш вдалі його АЛН, цілком вірогідно, могли бути використані авторами в ролі прямих цитатій або ж зразків для створення власних АЛН. Висока частотність уживання новотвору є одним із чинників, що стимулюють входження його до лексичної системи мови (як це сталося, наприклад, із АЛН І. Франка чинник, поступовий, П. Тичини юнка та ін.) В. Барка, до речі, використовує слово крилля у 13 контекстах, що дає підстави спрогнозувати можливу узуалізацію АЛН.

Семантика збірності наявна в АЛН вапліта, що вживається для позначення членів літературного угруповання ВАПЛІТЕ – Вільна Академія Пролетарської Літератури. У 20–30-ті рр. представників ВАПЛІТЕ називали ваплітянами, ваплітовцями; іноді для номінації осіб за вказаною ознакою створювалися АЛН: ваплітник (Едвард Стріха). В АЛН вапліта нівельована семантика дискретності, наявна у зазначених однокоренових номінаціях. АЛН характеризується розмовно-просторічним колоритом, який у контексті актуалізується за допомогою жаргонізму: Порішили всією ваплітою, / що футуризовмі каюк (Зозендропія).

У поетичному лексиконі М. Семенка наявні АЛН із семою речовинності: бензинодим, бензодим, життєбензин, кровофарба, сонцекров. Часовий відрізок між створенням першої і другої однокоренових АЛН, як і в розглянутих вище

прикладом, – два роки: 1917 (Еманация) і 1919 (Тов. Сонце). Можна припустити, що автор, повертаючись до раніше створених ним АЛН, намагався згодом удосконалити їхню форму або ж, так чи інакше модифікуючи її, пристосувати до версифікаційних потреб конкретного твору. Приміром, АЛН *бензодим* є лаконічнішою порівняно з АЛН *бензинодим*. Новотвір уживається в прямому значенні й виконує номінативну функцію, заповнюючи лексичну “лакуну” в словниковому складі української мови, де однослівного узуального аналога для позначення відповідного денотата немає: *Пролетів грузовий з симетрією багнетів / закахикали від бензодиму*.

Інновація *бензинодим* є, по суті, варіантом розглянутого вище АЛН (хоча й випереджає в часі його появу) і вжита в переносному значенні, а не для реалістичного змалювання урбаністичних деталей: *Розхристуйся, моя душе, розперізуйся, серце, / висихайте, жили! / М'язи і кров – бензинодимом ся проймайть!* У вірші “Пожар з вибухами” поет знову використовує цей АЛН (уже в прямому значенні): *Міниться світло, вулиця бензинодимом оповита...*

Отже, найактивніше М. Семенко створював оказіональні назви осіб, емоцій і почуттів, дій, процесів та станів. Увага поета до створення АЛН саме такої семантики пояснювалася передусім зрослим інтересом письменників до змалювання людської особистості в нових соціальних умовах, прагненням відшукати нові мовновиражальні засоби, які б у специфічній формі репрезентували мовно-естетичні засади динамізму.

М. Семенко експериментував майже з усіма повнозначними частинами мови. У його лексиконі відсутні оказіональні займенники, числівники та службові слова. Частотний розподіл АЛН за частиномовними класами не рівномірний (див. таблицю). Автор надавав перевагу творенню оказіональних дієслівних форм (загальна кількість АЛН – 270), активно експериментуючи з дієприкметником. Плідною була словотворча практика поета і в конструюванні іменників та прикметників. Менш активними були словопошуки в царині прислівникових АЛН.

Частинимовний розподіл новотворів М. Семенка

Іменник	Прикметник	Дієслово / Дієприкметник / Дієприслівник	Прислівник	Предикат
227	201	148 / 116 / 6	127	3

Поет найактивніше застосовував морфологічний спосіб творення АЛН. У системі оказіональних іменників, прикметників, дієприкметників і прислівників переважала суфіксація, у дієслівному словотворі – конфіксація; продуктивними виявилися також основоскладання та юкстапозиція (особливо серед іменників і прикметників). Поет не залишився осторонь від загальних тенденцій у сфері узуального словотвору початку ХХ ст., а саме творення номінативних одиниць шляхом абрєвіації.

Продуктивним був М. Семенко й у використанні морфолого-синтаксичного способу словотвору, а також у царині конструювання АЛН рідковживаними в узуальному словотворі способами, зокрема контамінацією. Створюючи інновації, поет доповнював ними словотвірні гнізда узуальних дериватів, демонструючи словотвірні потенції української мови і заповнюючи словесні лакуни в лексичній системі мови: *Хвильовий* – *хвильовенко*, *хвильовушка* (узуальне *хвильовіст*); *Уайльд* – *по-уайльдовському*, *уайльдно* (узуальне *уайльдівський*); *Ерос* – *еротеза* (узуальне *еротика*), *еротити*; *життя* – *життедать*, *життерух*, *життебензин*, *новожиття*; *змагати(ся)* – *змаганний* – *змаганно* (узуальне *змагання*); *зойкати* – *зойкнений* – *зойкнено*; *зойкати* – *зойкний* – *зойкність*; *зойкати* – *зойкний* – *зойкно* (узуальне *зойкнути*) та ін.

Отже, подальший ґрунтовний аналіз мовотворчості українських футуристів заповнить інформаційні лакуни в об'єктивному висвітленні актуальних проблем, що стосуються історії української літературної мови, еволюції національної художньої мови, зокрема мови поезії ХХ ст.

Література

1. Білодід І. К. Поетична мова Максима Рильського / І. К. Білодід. – К. : Наук. думка, 1965. – 174 с.
2. Винокур Г. О. Футуристы – строители языка / Г. О. Винокур // Филологические исследования. – М., 1990. – С. 14–22.
3. Вокальчук Г. М. Лексичні новотвори М. Семенка та інших поетів ХХ ст. з погляду статистики / Г. М. Вокальчук // Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка : зб. наук. праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко ; відп. ред. акад. НАН України В. Г. Складенко. – К., 2007. – С. 226–234.
4. Вокальчук Г. М. “Лінгвістична інженерія” кверофутуриста / Г. М. Вокальчук // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2001. – Вип. 9. – С. 78–86.
5. Вокальчук Г. М. Михайль Семенко: “Я хочу кожний день все слів нових...” / Г. М. Вокальчук // Українська мова. – 2002. – № 2. – С. 92–100.
6. Вокальчук Г. М. Невтомний словотворець (до 115-річчя від дня народження Михайля Семенка) / Г. М. Вокальчук // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2007. – Вип. 15. – С. 75–78.
7. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття : монографія / Г. М. Вокальчук ; відп. ред. С. Я. Єрмоленко. – Острого : НаУ “Острозька академія”, 2008. – 536 с.
8. Вокальчук Г. М. Філологічні експерименти українського футуриста (специфіка лексичних інновацій раннього М. Семенка) / Г. М. Вокальчук // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ; за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко. – Харків, 2001. – Вип. 6. – С. 168–171.
9. Вокальчук Г. М. “Я – безразковості поет” (словотворчість Михайля Семенка) : монографія / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2006. – 201 с.
10. Ковалів Ю. В його душі бриніла скрипка / Ю. Ковалів // Вітчизна. – 1987. – № 8. – С. 167–171.
11. Ковтунова І. І. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения / И. И. Ковтунова. – М. : Просвещение, 1976. – 239 с.
12. Лисиченко Л. А. Мовний образ простору і психологія поета : наукова монографія / Л. А. Лисиченко, Т. В. Скорбач. – Харків : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2001. – 160 с.
13. Малянова Л. В. Функционально-стилистическое исследование языка русской литературы серебряного века (поэтические неологизмы Игоря Северянина) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / Малянова Л. В. – Самара : Самарский гос. пед. ун-т, 1998. – 18 с.
14. Масленников Д. Б. Предисловие / Д. Б. Масленников // Словарь окказиональной лексики футуризма. – Уфа : Изд-во БГПУ, 2000. – С. 1–14.
15. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / В. Моренець. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 327 с.
16. Мурясов Р. З. Граматика производного слова / Р. З. Мурясов // Вопр. языкознания. – 1987. – № 5. – С. 28–32.
17. Рильський М. Т. Робота Й. В. Сталіна “Марксизм і питання мовознавства” та її роль у розвитку радянської літератури / М. Т. Рильський // Літературна газета. – 1951. – 4 січня. – С. 1.
18. Семенко М. Поеземалярство / М. Семенко. – К., 1921.
19. Ставицька Л. О. Естетика слова в художній літературі 20–30-х років ХХ ст. : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Ставицька Л. О. – К., 1996. – 50 с.
20. Стріха Е. Пародези. Зозендропія. Автоекзекуція / Е. Стріха. – New York : Слово, 1955. – 268 с.
21. Франко З. Т. Українська літературна мова 20-х років ХХ ст. / З. Т. Франко // Курс історії сучасної української літературної мови. – К., 1961.
Т. 2 : Радянський період. – 1961. – С. 15–100.
22. Черниш Г. М. Михайль Семенко / Г. М. Черниш // Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн. / за ред. В. Г. Дончика. – К., 1994.
Кн. 1. – 1994. – С. 90–123.